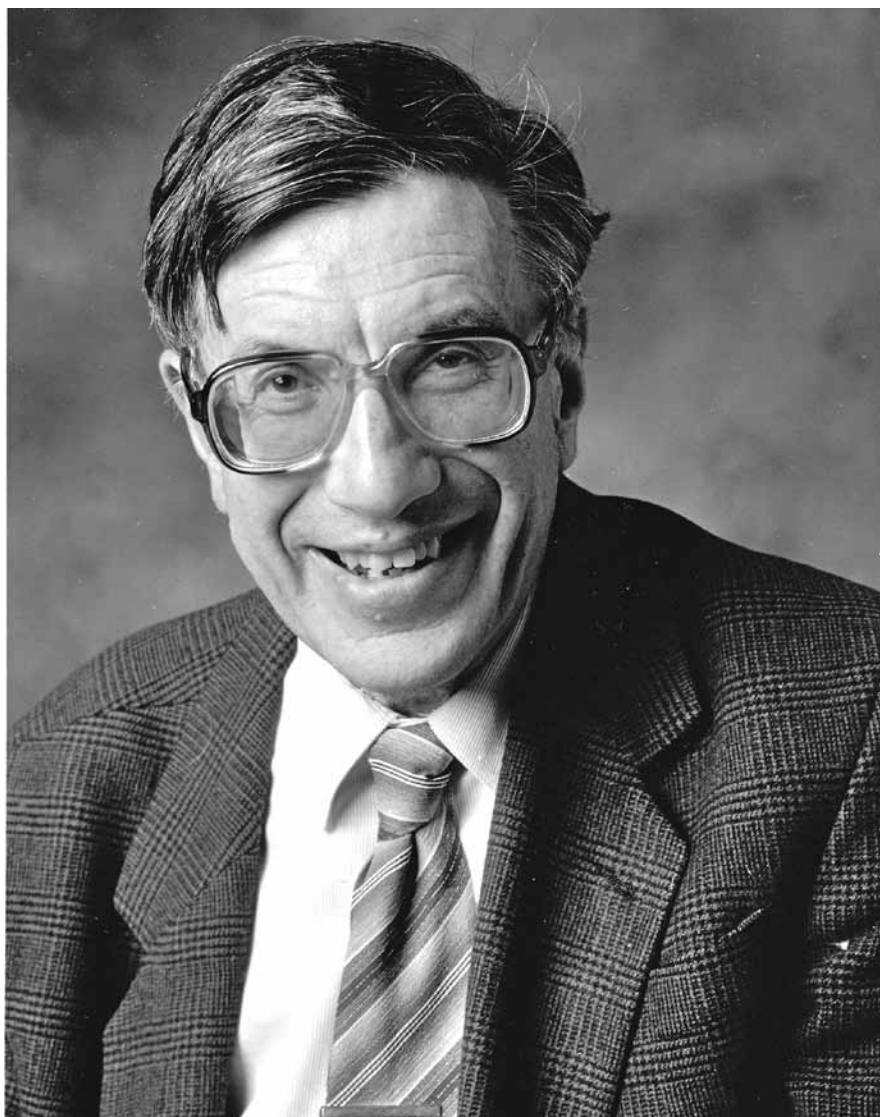

Michael George Clyne

12 oktober 1939 – 29 oktober 2010

Op 29 oktober 2010 overleed ons buitenlands lid Michael Clyne.

Michael George Clyne werd geboren op 12 oktober 1939 als zoon van Johannes Jacob en Edith Cecily Clyne in East Prahran, Victoria, Australië. Hij was een vooraanstaande geleerde en een inspirerende figuur op veel gebieden van de taalkunde: de sociolinguïstiek, pragmatiek, tweetaligheid en meertaligheid, tweedetaalverwerving en interculturele communicatie.

Zijn ouders waren in 1938, een jaar voor zijn geboorte, vanuit Wenen naar Australië geëmigreerd, en hij groeide op in een gemeenschap van immigranten. Opgeleid aan de Caulfield Grammar School, studeerde Clyne voor zijn Bachelor- en Master of Arts aan de Universiteit van Melbourne, waar hij was gericht op Duits, Nederlands en Frans. Voordat hij in 1962 ging werken aan de afdeling Duits van de Monash University in Melbourne, studeerde hij een jaar algemene taalkunde in Utrecht en Duitse taalkunde in Bonn. Hij behaalde een doctoraat aan de Monash University in 1965, als eerste op het gebied van de letteren, op een onderwerp dat hem zijn hele leven zou blijven boeien: *The language assimilation of postwar German-speaking migrants in Australia*. Kort daarna werd hij benoemd aan dezelfde universiteit, waar hij uiteindelijk als hoogleraar werkzaam zou zijn (1988-2001). In 2001 werd hij gasthoogleraar in de taalkunde aan de Universiteit van Melbourne en directeur van de door hem zelf opgerichte Research Unit van de Universiteit voor Multilingualism and Cross-Cultural Communication.

Over zijn onderzoek op het gebied van de taalkunde, met name op het gebied van tweetaligheid, heeft Clyne talrijke boeken en artikelen gepubliceerd (dertig boeken als auteur, co-auteur en redacteur, en meer dan driehonderd artikelen en boekhoofdstukken). Verder was hij lid van de redactieraad van dertien internationale tijdschriften. Hij sprak vloeiend Engels, Duits en Nederlands, en heeft ook Frans, Italiaans, Zweeds, Noors en IJslands gestudeerd.

Hoewel hij veel onderzoek gedaan heeft over de veranderende positie van het Duits in Europa, betreft het werk waarmee Michael Clyne het meest bekend is geworden het contact tussen talen. Op dit terrein kenmerkt zijn werk zich door een buitengewone breedte in disciplinaire benaderingen. Michael Clyne is het meest bekend geworden met een viertal bevindingen:

- Als tweetalige sprekers midden in de zin van taal wisselen (*code-switching*) dan doen ze dit vaak in de nabijheid van een woord dat beide talen gemeen hebben, van een plaats- of eigennaam of van een woord dat ze alleen in de ene taal kennen, bijvoorbeeld vakjargon. Dit element *triggert* als het ware de wisseling. Clynes hypothese van *triggers* bij *code-switching* is in recent experimenteel onderzoek bevestigd.
- In een land als Australië zijn er enorme verschillen in de mate waarin groepen immigranten met verschillende nationale achtergronden hun eigen taal, onder meer thuis, blijven spreken. Nederlandse immigranten geven uitzonderlijk snel hun taal op, terwijl Vietnamezen nog generaties lang hun taal vasthouden. Met deze bevinding nuanceert Clyne de 'drie generatie'-theorie, die postuleert dat binnen elke migrantengemeenschap de eerste generatie de taal van herkomst behoudt, de tweede generatie deze blijft spreken naast de nieuwe taal, en de derde generatie geheel 'over' is naar de nieuwe taal.
- In meer taalkundig opzicht hebben zijn opvattingen over convergentie veel invloed gehad: naast en voorafgaand aan taalvermenging vinden we vaak dat talen in hun grammatica naar elkaar toegroeien. Zo vertoont het Nederlands in Australië allerlei kenmerken van het Engels.
- Bij een Engelstalige tekst ligt de verantwoordelijkheid van het begrip van de tekst primair bij de schrijver, bij een Duitstalige tekst primair bij de lezer. Zo gesteld is het misschien een beetje kort door de bocht, maar er zijn opmerkelijk grote verschillen in de visie op de rol van schrijver en lezer tussen de twee taalgebieden.

Hij heeft door zijn ziekte en voortijdig overlijden een vijfde thema niet kunnen afronden: een grootschalig onderzoek naar ontwikkelingen in het gebruik van beleefdheidsvormen (*Sie* versus *du*, *u* versus *jij*, *vous* versus *tu*, enz.) in de verschillende Europese talen. De vraag hierbij was in hoeverre door contact tussen de talen en door maatschappelijke ontwikkelingen de systemen van gebruik van beleefdheidsvormen in beweging zijn.

Deze verschillende onderzoeksresultaten liggen op heel verschillende terreinen, een blijk van Clynes wendbaarheid als taalkundige. De rode draad ligt in Clynes fascinatie voor de gevolgen van contacten tussen verschillende talen en culturen, een fascinatie waaraan zijn jeugd in een Australische immigrantengemeenschap debet zal zijn. Clyne was verre van een *armchair linguist*. Integendeel, hij laat een enorme verzameling data na.

Clyne was lid van de Academie voor de Sociale Wetenschappen in Australië en de Australische Academie van de Geesteswetenschappen. Andere onderscheidingen die hem ten deel zijn gevallen waren: het Oostenrijkse Kruis van Eer voor Wetenschappen en Kunsten, eerste klasse, het Duits Kruis van verdienste, eerste klasse, en de Jacob en Wilhelm Grimm Prijs. Hij was buitenlands lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Hij was ook gasthoogleraar taalkunde aan zowel de Ruprecht-Karl Universiteit te Heidelberg als de Universiteit van Stuttgart, en kreeg een eredocoraat van de Ludwig-Maximilians Universiteit te München. Hij werd Lid van de Order of Australia op 13 juni 1993 'voor verdiensten in het onderwijs, met name op het gebied van taalkunde.'

Verder was hij lid van verschillende internationale adviesraden op het gebied van meertaligheid en taalbeleid en pleitte hij zeer actief voor meertalig taalbeleid en steun voor taalminderheden. Hij was buitengewoon invloedrijk op dit gebied, bijvoorbeeld in het onderwijsbeleid van de deelstaat Victoria, en in de vragen over thuistalen bij de Australische volkstelling. In zijn werk en organisatorische activiteiten vormde Clyne een belangrijke brug tussen de Duitstalige en de Angelsaksische tradities.

In zijn rede bij de aanvaarding van de Jacob en Wilhelm Grimm Prijs in 1999 las hij Duitsland als geheel de les over hoe het ook daar beter moest op dit gebied (bijvoorbeeld, schoolonderwijs in de grote immigrantentalen als het Turks). De rode draad was: als je integratie wilt hebben, kun je van een klein land leren waar die integratie wel grotendeels is gelukt. Hij zette zich samen met zijn vrouw Irene actief in voor de talen van verschillende migrantengroepen, bijvoorbeeld Macedonisch en Somali. In beide gevallen ging het om groeiende groepen die de eigen taal als officiële onderwijstaal in de scholen van Victoria wilden hebben. In 1995 was hij een van de leiders van een internationaal protest van taalkundigen tegen een Slovaakse taalassimilatielwet gericht op de Hongaarse minderheid. Hij verloor nooit de maatschappelijke relevantie van zijn werk uit het oog, ook al was hij iemand uit de letteren pur sang.

Hij had een sterke band met Nederland; niet alleen sprak hij de taal vloeiend, hij was ook regelmatig in het land. Jarenlang onderhield hij samenwerkingsverbanden met Nederlandse onderzoekers, waaruit onder andere een longitudinaal onderzoek (gedurende zestien jaar) over het taalbehoud van Nederlanders in Australië voortgekomen is, en een reeks vergelijkende

studies over de positie van het Nederlands en andere migrantentalen. Zijn Nederlandse collega's in de studie van tweetaligheid zijn hem zeer dankbaar voor al zijn inspanningen om ons naar Australië uit te nodigen en voor zijn aimabele gastvrijheid toen we eenmaal waren aangekomen. Clyne was een even erudiet als genereus mens (tevens een begaafd organist). Daarom was zijn overlijden voor veel collega's, ook in Nederland, een schok. Hij overleed op 29 oktober 2010, kort na zijn eenenzeventigste verjaardag, betreurd door zijn vrouw, de socioloog Irene Donohoue en zijn dochter Joanna.